

VYRESNIŲJŲ PAAUGLIŲ DEPRESIJOS SIMPTOMŲ, DELINKVENTINIO ELGESIO, SAVĖS VERTINIMO IR ŠEIMOS APLINKOS KINTAMŲJŲ SĄSAJOS

Oksana Malinauskienė

Mykolo Romerio universitetas
Socialinių technologijų fakultetas
Psichologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (8 5) 271 4620

Vytauto Didžiojo universitetas
Teorinės psichologijos katedra
K. Donelaičio g. 52, LT-44244 Kaunas
Telefonas (8 37) 327 824
Elektroninis paštas oksana@mruni.eu

Doc. dr. Loreta Bukšnytė-Marmienė

Vytauto Didžiojo universitetas
Teorinės psichologijos katedra
K. Donelaičio g. 52-317, LT-44244 Kaunas
Telefonas (8 37) 327 824
Elektroninis paštas l.buksnyte-marmiene@smf.vdu.lt

*Pateikta 2014 m. sausio 15 d.
Parengta spausdinti 2014 m. kovo 7 d.*

doi:10.13165/SD-14-13-1-07

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjami vyresniųjų paauglių depresijos simptomų, delinkventinio elgesio, savęs vertinimo ir šeimos aplinkos ryšiai. Darbe naudojami tęstinio tyrimo „Politinės socializacijos raida nuo paauglystės iki jaunystės: piliečių politinio tapatumo formavimosi mechanizmai

Lietuvoje“ duomenys. Tiriamųjų imtį sudarė 1978 15-18 ($M = 16,63$; $SD = 1,05$) metų paaugliai (58,6 proc. merginų ir 41,4 proc. vaikų). Tyrime naudotos trys individualaus konteksto skalės: Vaikų depresijos skalė (Faulstich ir kt., 1986), Delinkvencijos skalė (Magnusson ir kt., 1975; atnaujinta Kerr ir Stattin, 2003), Savęs vertinimo skalė (Rosenberg, 1965) bei penkios šeimos konteksto skalės: Kaltės primetimo skalė (Persson ir kt., 2004), Šilumos skalė (Trost ir kt., 2007), Prieraišumo paauglystėje skalė (West ir kt., 1998), Laisvės suteikimo skalė (Stattin ir Kerr, 2000) bei Konstruktyvaus problemų sprendimo skalė (Stattin ir Kerr, 2000). Rezultatų analizė atskleidė, kad savęs vertinimas paauglių depresijos simptomus leidžia geriau numatyti nei delinkventinį elgesį, o šeimos aplinkos kintamieji tiek depresijos simptomų, tiek delinkventinio elgesio prognozavimo galimybes pagerina.

Reikšminiai žodžiai: emociniai ir elgesio sunkumai, savęs vertinimas, šeimos aplinka, paauglystė.

Įvadas

Paauglystės metu vyksta sparti fizinė, kognityvinė, emocinė bei socialinė raida, o pats paauglys turi kuo efektyviau prisitaikyti prie šių pokyčių (Onder ir Yilmaz, 2012). Prisitaikymas dažniausiai suvokiamas kaip kintančios, abipusės sąveikos tarp individo ir įvairių aplinkos kontekstų rezultatas, akcentuojant individualius funkcionavimo ypatumus. Taigi, visų pirma, paauglių psichologinė gerovė, geras prisitaikymas priklauso nuo individualių veiksmų. Kadangi depresijos simptomai ir probleminiai (agresyvus bei delinkventinis) elgesys gali sutrikdyti paauglių kasdienį gyvenimą, socialinį funkcionavimą, tai paaugliai, neturintys stipriai išreikštų depresijos simptomų ir nepasižymintys delinkventiniu elgesiu, gali būti traktuojami kaip geriau prisitaikę, nes pozityvi raida yra ne tik teigiamų dalykų buvimas, bet ir negatyvių dalykų nebuvimas. Iš paauglių emocijų sunkumų buvo pasirinkti nagrinėti depresijos simptomai, o iš elgesio sunkumų – delinkventinis elgesys. Apibendrinus daugelį pastarojo dešimtmečio psichologinių tyrimų paauglių depresijos simptomų bei delinkventinio elgesio tematika, galima pastebėti, kad dažnai dėmesys yra sutelkiamas ties savęs vertinimu bei šeimos kontekstu (Karaman, 2013). Iki šiol, neatmetant ir mokyklos bei bendraamžių kontekstų svarbos, artimiausiu ir ypatingai reikšmingu raidos kontekstu paauglystėje laikoma šeima (pvz., Taylor ir kt., 2011). Dauguma tyrimų patvirtina, kad tėvų ir vaikų santykiai yra teigiamai arba neigiamai susiję su paauglių psichologine gerove. Teigiama, kad paaugliai, kurių santykiai su tėvais yra artimi, kurie patiria daug emocinės šilumos, yra prisirišę prie tėvų, geba su tėvais konstruktyviai spręsti kylančius konfliktus, labiau pasitiki savimi, yra savarankiškesni, emociškai stabilesni nei paaugliai, neturintys artimų santykių su tėvais (Žukauskienė ir kt., 2014; Kerr ir Stattin, 2000). Vaikai ir paaugliai, augantys šeimose, kuriose jie jaučiasi atstumti, pernelyg kontroliuojami, globojami arba patiria disciplinos trūkumą, kai jiems nuolat primetama kaltė, pasižymi aukštesniais depresijos simptomų ir / ar agresyvaus bei delinkventinio elgesio įverčiais (Kakihara ir kt., 2010; Onder ir Yilmaz, 2012; Taylor ir kt., 2011), nekonstruktyviu problemų sprendimu vėlyvoje paauglystėje (Halgunseth ir kt., 2013). Taip pat yra nustatyta, kad tėvų emocinė šiluma yra mažiau susijusi su vaikų ir paauglių emocijų sunkumais nei tėvų atstūmimas, kaltės primetimas (Verhoeff ir kt., 2012). Taigi tyrėjai teigia, kad stipryvės tėvų auklėjimo stilius gali būti silpniau, o negatyvus auklėjimo stilius – stipriau susijęs su vaikų psichologine gerove. Galima manyti, kad būtų itin pravartu atskirai nagrinėti kintamuosius,

įeinančius į tam tikro auklėjimo stiliaus supratimą, pvz., tėvų emocinė šiluma, kaltės primetimas, laisvės suteikimas ir pan. Tuo labiau, kad mokslinių tyrimų, kurie tikslingai nagrinėtų tėvų kaltės primetimą, laisvės suteikimą ir paauglių depresijos simptomų ir / ar delinkventinio elgesio sąsajas nėra daug. Apskritai, laisvės suteikimas paaugliams gali būti vertinamas ir kaip pozityvus, ir kaip negatyvus dalykas, kuris priklauso ir nuo vaiko lyties, ir nuo tėvo, suteikiančio laisvę, lyties, ir, galų gale, nuo kultūrinio konteksto. Tyrimų, kurie nagrinėtų šį svarbų šeimos aplinkos kintamąjį, yra itin nedaug. Taigi, emocinė šiluma, konstruktyvus problemų sprendimas, laisvės suteikimas yra priskirtini prie pozityvaus auklėjimo stiliaus, kaltės primetimas - prie negatyvaus. Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad santykiai su tėvais yra reikšmingas kintamasis paauglių psichologinei gerovei. Taigi šio tyrimo objektas - paauglių depresijos simptomų ir delinkventinio elgesio sąsajos su savęs vertinimu bei šeimos aplinkos kintamaisiais. Tyrimo tikslas - nustatyti paauglių depresijos simptomų, delinkventinio elgesio ir savęs vertinimo bei šeimos aplinkos kintamųjų sąsajas. Daroma prielaida, kad tėvų kaltės primetimas yra teigiamai, o tėvų emocinė šiluma, laisvės suteikimas, konstruktyvus problemų sprendimas, prierašumas prie tėvų bei paauglių savęs vertinimas - neigiamai susiję su paauglių depresijos simptomais bei delinkventiniu elgesiu.

Metodika

Tiriamieji

Šiame darbe naudojami tęstinio tyrimo „Politinės socializacijos raida nuo paauglystės iki jaunystės: piliečių politinio tapatumo formavimosi mechanizmai Lietuvoje“ pirmo matavimo (2008 m.) duomenys. Į duomenų analizę buvo įtraukti tik tų mokinių duomenys, kurie iki galo užpildė depresijos simptomų, delinkventinio elgesio, savęs vertinimo bei šeimos aplinkos (tiek tėvo, tiek motinos) kintamųjų skales. Taigi tiriamųjų imtį sudarė 1978 15-18 (M = 16,63; SD = 1,05) metų paaugliai (1160 merginų (58,6 proc.) ir 818 vaikinų (41,4 proc.), besimokančius Klaipėdos regiono mokyklose bei gimnazijose.

Tyrimo kintamieji ir metodikos

Individualus kontekstas

Depresijos simptomai. Depresijos simptomams matuoti buvo naudojama Vaikų depresijos skalė (angl. *Centerfor Epidemiological Studies Depression Scalefor Children, CES-DC*; Faulstich ir kt., 1986). Skalės vidinis suderinamumas yra pakankamai aukštas, Cronbacho alfa - 0,857.

Delinkventinis elgesys. Paauglių delinkventiniam elgesiui įvertinti buvo naudota Delinkvencijos skalė (angl. *Delinquency scale*; Magnusson ir kt., 1975; atnaujinta Kerr ir Stattin, 2003). Skalės vidinis suderinamumas yra pakankamas, Cronbacho alfa - 0,747.

Savęs vertinimas. Informacija apie paauglių savęs vertinimą renkama naudojant Rosenberg Savęs vertinimo skalę (*RSE: Rosenberg'sSelf - Esteemscale*, Rosenberg, 1965). Skalės vidinis suderinamumas yra pakankamas, Cronbacho alfa - 0,793.

Šeimos kontekstas

Kaltės primetimas (angl. *Guilt Induction Scale*; Persson ir kt., 2004). Skalės vidinis suderinamumas yra pakankamas: motinos kaltės primetimo Cronbacho alfa yra 0,698, tėvo - 0,700.

3. Savęs vertinimas	-,49**	,01	,00																
4. Emocinė šiluma (M)	-,14**	-,13**	,19**	,00															
5. Emocinė šiluma (T)	-,15**	-,16**	,17**	,50**	,00														
6. Kaltės primetimas (M)	,25**	,15**	-,16**	-,32**	-,19**	,00													
7. Kaltės primetimas (T)	,23**	,14**	-,13**	-,14**	-,29**	,52**	,00												
8. Prieraišumas (M)	-,27**	-,17 ^b	,24**	,59**	,31**	-,40**	-,22**	,00											
9. Prieraišumas (T)	-,26**	-,17**	,19**	,19**	,63**	-,17**	-,36**	,38**	,00										
10. Laisvės suteikimas (M)	-,04	,08**	,07**	,16**	-,00	-,15**	-,08**	,18**	-,01	,00									
11. Laisvės suteikimas (T)	-,06**	,03	,06*	,03	,19**	-,06**	-,20**	,03	,23**	,50**	,00								
12. Konstruktyvus problemų sprendimas (M)	-,18**	-,14**	,15**	,52**	,27**	-,38**	-,15**	,55**	,22**	,17**	,03	,00							
13. Konstruktyvus problemų sprendimas (T)	-,20**	-,17**	,16**	,25**	,60**	-,19**	-,31**	,32**	,62**	,00	,17**	,50**	,00						

Pastaba: M - motina, T - tėvas; * p < 0,05; **p < 0,01.

Rezultatų analizė atskleidė, kad visoje imtyje savęs vertinimas yra neigiamai susijęs su depresijos simptomais ($r = -0,49$, $p < 0,01$), tačiau su delinkventiniu elgesiu sąsajos nebuvo aptiktos ($r = 0,01$, $p = 0,55$). Nagrinėjant ryšius su šeimos kontekstu, nustatyta, kad abiejų tėvų emocinė šiluma, konstruktyvus problemų sprendimas, prieraišumas prie tėvų yra neigiamai susiję su paauglių depresijos simptomais bei delinkventiniu elgesiu, o abiejų tėvų kaltės primetimas - teigiamai. Tuo tarpu tėvo laisvės suteikimas yra neigiamai susijęs su paauglių depresijos simptomais, o motinos laisvės suteikimas - teigiamai susijęs su paauglių delinkventiniu elgesiu.

Be to, koreliacinė analizė parodė, kad kuo vienas iš tėvų labiau pasižymi didesne emocine šiluma vaiko atžvilgiu ($r = 0,50$, $p < 0,01$), tuo labiau ir kitas. Taip pat kuo paauglys nurodo stipriau esantis prisirišęs prie motinos, tuo stipriau ir prie tėvo ($r = 0,38$, $p < 0,01$), o kuo labiau nurodo motiną, kaip konstruktyviai sprendžiančią problemas, tuo labiau ir tėvą ($r = 0,50$, $p < 0,01$).

Paauglių depresijos simptomų bei delinkventinio elgesio prognozavimas, remiantis savęs vertinimu ir šeimos aplinkos kintamaisiais

Siekiant nustatyti, ar yra skirtumai numatant paauglių depresijos simptomus ir delinkventinį elgesį, remiantis savęs vertinimu ir šeimos aplinkos kintamaisiais, atlikta tiesinė daugialypė regresinė analizė. Daugialypė regresinė analizė buvo atlikta tarp depresijos simptomų

ir delinkventinio elgesio, kaip priklausomų kintamųjų, bei savęs vertinimo ir šeimos aplinkos, kaip nepriklausomų kintamųjų. Pirma daugialypė regresinė analizė atlikta norint patikrinti, kaip lytis (sociodemografinis rodiklis) gali numatyti paauglių depresijos simptomus bei delinkventinį elgesį. Antrą kartą į regresinę lygtį buvo įtrauktas savęs vertinimas, trečią – šeimos aplinkos kintamieji ir analizuojama, kaip pasikeitė numatymo galimybės (pagerėjo ar nepagerėjo). Daugialypės regresinės analizės rezultatai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Daugialypės regresinės analizės rezultatai vertinant, kaip savęs vertinimas, šeimos aplinkos kintamieji prognozuoja paauglių depresijos simptomus bei delinkventinį elgesį

Table 2. Results of multiply regression analysis, predicting impact of self-esteem, family environment on depression symptoms and delinquent behavior of adolescents

Kintamieji	Depresijos simptomai	Delinkventinis elgesys
	B	β
Lytis	-0,202***	0,266***
R	0,202	0,266
R ²	0,041	0,071
Lytis	-0,132***	0,270***
Savęs vertinimas	-0,472***	-0,027
R	0,509	0,267
R ²	0,259	0,071
Lytis	-0,141***	0,259***
Savęs vertinimas	-0,411***	0,034
Emocinė šiluma (M)	0,022	-0,022
Emocinė šiluma (T)	0,068*	0,014
Kaltės primetimas (M)	0,091***	0,089***
Kaltės primetimas (T)	0,092***	0,012
Prieraišumas (M)	-0,089***	-0,080**
Prieraišumas (T)	-0,122***	-0,104**
Laisvės suteikimas (M)	0,021	0,107***
Laisvės suteikimas (T)	0,014	-0,006
Konstruktivus problemų sprendimas (M)	-0,017	-0,014
Konstruktivus problemų sprendimas (T)	-0,031	-0,053
R	0,570	0,367
R ²	0,325	0,135

Pastaba: M – motina, T – tėvas; * p < 0,05; **p < 0,01; *** p < 0,001.

Pirma daugialypė regresinė analizė parodė, kad lytis prastai numato paauglių depresijos simptomus bei delinkventinį elgesį. Tik 4 proc. (R^2) depresijos simptomų sklaidos bei 7 proc. (R^2) delinkventinio elgesio sklaidos gali būti paaiškinta regresijos lygtimi. Į regresinę lygtį įtraukus savęs vertinimą paaiškėjo, kad pagerėjo tik depresijos simptomų ($R^2 = 26$ proc.), bet ne delinkventinio elgesio prognozavimas (liko nepakitęs – 7 proc.). Vadinasi, savęs vertinimas leidžia geriau numatyti depresijos simptomus, bet nesuteikia jokios reikšmingos informacijos, numatant delinkventinį elgesį.

Šeimos aplinkos kintamieji tiek depresijos simptomų, tiek delinkventinio elgesio prognozavimą pagerina 6 proc.: jau 32 proc. depresijos simptomų sklaidos bei 13 proc. delinkventinio elgesio sklaidos gali būti paaiškinta regresijos lygtimi. Taigi analizės rezultatai parodė, kad šeimos aplinkos kintamieji turi reikšmės, nes paauglių depresijos simptomų ir delinkventinio elgesio prognozavimo galimybės pagerėjo. Atskleista, kad prielaidumas prie abiejų tėvų bei motinos kaltės primetimas pagerina depresijos simptomų bei delinkventinio elgesio numatymo galimybes. Tėvo emocinė šiluma bei kaltės primetimas pagerina depresijos simptomų, o motinos laisvės suteikimas – delinkventinio elgesio numatymo galimybes.

Rezultatų aptarimas

Šio tyrimo duomenys iš dalies patvirtino darytas prielaidas. Buvo nustatyta, kad paauglių depresijos simptomai yra susiję su savęs vertinimu bei visais šeimos aplinkos kintamaisiais, išskyrus motinos laisvės suteikimą, o delinkventinis elgesys – susijęs su visais šeimos aplinkos kintamaisiais, išskyrus tėvo laisvės suteikimą bei savęs vertinimą. Įdomu yra tai, kad kuo daugiau laisvės suteikia motina, tuo paauglių savęs vertinimas yra aukštesnis, tačiau tuo labiau pasireiškia ir delinkventinis elgesys. Tuo tarpu kuo daugiau laisvės suteikia tėvas, tuo mažiau pasireiškia paaugliams depresijos simptomų ir tuo aukštesnė yra jų savivertė. Galima kelti prielaidą, kad tėvo laisvės suteikimas paauglių gali būti traktuojamas kaip pripažinimas suaugusiuoju, kadangi paliekama teisė rinktis, kartu atitenka ir atsakomybė už elgesio pasekmes, o tai, savo ruožtu, gali teigiamai veikti savęs vertinimą. Galbūt tai galima paaiškinti ir tuo, kad motinos laisvės suteikimas gali būti skirtingai paauglių interpretuojamas nei tėvo laisvės suteikimas dėl autoriteto pasiskirstymo šeimoje. Tarkime, T. Moitra ir I. Mukherjee (2012) teigia, kad motinos nepriežiūra, visiškas laisvės suteikimas prognozuoja delinkventinį elgesį stipriau nei per didelę globa ir griežtumas. Visais atvejais tiek tėvo, tiek motinos suteikiama laisvė siejasi su aukštesniu paauglių savęs vertinimu. Taip pat kuo daugiau paaugliai nurodo esą prisirišę prie tėvų, kuo daugiau emocinės šilumos gauna iš tėvų, kuo jų tėvams labiau būdingas konstruktyvus problemų sprendimas ir kuo mažiau tėvai primeta kaltę, tuo mažiau paaugliai pasižymi depresijos simptomais bei delinkventiniu elgesiu, o jų savęs vertinimas yra aukštesnis. Ryšius tarp kai kurių šeimos aplinkos kintamųjų bei paauglių depresijos simptomų ir / ar delinkventinio elgesio yra aptikę daug tyrėjų (pvz., L. C. Halgunseth ir kt., 2013; R. D. Taylor ir kt., 2011).

Tyrimo rezultatų analizė taip pat parodė, kad lytis prastai numato paauglių depresijos simptomus bei delinkventinį elgesį, o savęs vertinimas leidžia geriau numatyti tik depresijos simptomus, bet ne delinkventinį elgesį. Tuo tarpu šeimos aplinkos kintamieji tiek depresijos simptomų, tiek delinkventinio elgesio prognozavimą pagerina (abiem atvejais po 6 proc.). Iš šeimos aplinkos kintamųjų, prielaidumas prie abiejų tėvų bei motinos kaltės primetimas padeda geriau prognozuoti tiek depresijos simptomus, tiek delinkventinį elgesį. Galima manyti, kad tai ne tik geri prognostiniai kintamieji, bet ir galimi apsauginiai veiksniai. Įdomu tai,

kad motinos laisvės suteikimas ne tik susijęs su delinkventiniu elgesiu, bet jį ir prognozuoja. Vadinasi, paauglystėje labai svarbus yra ribų nustatymas, kaip tam tikras saugumo garantas, kaip parodymas, kad vaikas (sūnus ar dukra) rūpi. Paaugliui yra labai svarbu žinoti nustatytas ribas, nes, priešingu atveju, jis neturės kito pasirinkimo, kaip tik pačiam kurti taisykles. Įskaitant šio amžiaus tarpsnio specifiškumą, pavyzdžiui, tapatumo paieškas, galima tikėtis, kad paauglys, pats sudarinėdamas elgesio normas bei nubrėždamas tam tikras ribas, gali išbandyti ne itin socialiai pageidaujamus vaidmenis. Tarkime, paauglys gali bandyti gerti alkoholinius gėrimus, rūkyti, vartoti narkotines medžiagas, praleisti pamokas ir pan. Taip pat tokiu atveju stipriai turėtų pradėti veikti bendraamžių aplinka. Kaip jau buvo minėta, prierašumas prie tėvų svarbus tiek depresijos simptomams, tiek delinkventiniam elgesiui, tiek savęs vertinimui. Kadangi prierašumas prie tėvų formuojasi ankstyvoje vaikystėje, galima manyti, jog glaudžiu, artimų santykių su tėvais svarba yra neabejotina pozityviam vaiko funkcionavimui, o prierašumas prie tėvų gali būti vienas veiksmingiausių apsauginių veiksnių. Kadangi nustatyta, kad paauglių depresijos simptomus galima geriau numatyti nei delinkventinį elgesį (32 proc. depresijos simptomų bei 18 proc. delinkventinio elgesio sklaidos gali būti paaiškinta regresijos lygtimi), tai tikėtina, kad delinkventinio elgesio pasireiškimą veikia kiti, svarbūs, šiame darbe nenagrinėti, kintamieji, pvz., asmenybės bruožai, bendraamžiai, mokyklos aplinka.

Tyrimo ribotumai ir gairės tolesniems tyrimams

Aptariant gautus rezultatus, būtina atsižvelgti ir į tyrimo ribotumus. Visų pirma, dauguma tyrimų, nagrinėjančių šeimos aplinką, yra atlikti JAV, Skandinavijoje arba Azijoje, todėl gana sudėtinga lyginti tyrimų rezultatus, kadangi nagrinėjant tokį šeimos aplinkos kintamąjį kaip emocinė šiluma, yra itin svarbūs kultūriniai veiksniai, kurie gali turėti įtakos gautiems rezultatams. Antra, į tolesnius tyrimus galima būtų įtraukti daugiau kintamųjų iš įvairių kontekstų. Pavyzdžiui, paauglių asmenybės bruožai, subjektyvi gerovė (individualus kontekstas), šeimos socialinis ir ekonominis statusas (šeimos kontekstas). Taip pat į tyrimą būtų tikslinga įtraukti ir mokyklos kontekstą, kadangi mokykloje paaugliai praleidžia didžiąją laiko dalį, bei reikėtų atsižvelgti į santykius su bendraamžiais, kurie galbūt galėtų geriau paaiškinti paauglių depresijos simptomus ir / ar delinkventinį elgesį. Trečia, būtų įdomu išsamiau panagrinėti šeimos aplinkos prognostines galimybes pagal paauglių lytį, kadangi kai kurių kintamųjų reikšmė prognozuojant vaikinų ir merginų depresijos simptomus ir delinkventinį elgesį gali būti skirtinga. Ketvirta, taikyta skerspjuvio tyrimo strategija. Norint gauti visapusiškesnį nagrinėtų kintamųjų sąsajų vaizdą, tikslinga būtų atlikti tęstinį tyrimą.

Išvados

1. Abiejų tėvų emocinė šiluma, konstruktyvus problemų sprendimas, prierašumas prie tėvų yra neigiamai, o abiejų tėvų kaltės primetimas – teigiamai susiję su paauglių depresijos simptomais ir delinkventiniu elgesiu; tėvo laisvės suteikimas yra neigiamai susijęs su paauglių depresijos simptomais, o motinos laisvės suteikimas – teigiamai susijęs su paauglių delinkventiniu elgesiu. Savęs vertinimas susijęs tik su depresijos simptomais.
2. Paauglių depresijos simptomus prognozuoja savęs vertinimas ir tokie šeimos aplinkos kintamieji kaip: tėvo emocinė šiluma, abiejų tėvų kaltės primetimas, prierašu-

mas prie abiejų tėvų, o delinkventinį elgesį prognozuoja tokie šeimos aplinkos kintamieji kaip: motinos kaltės primetimas, prierašumas prie abiejų tėvų bei motinos laisvės suteikimas.

Literatūra

- Faulstich, M. E.; Carey, M. P.; Ruggiero, L.; Enyart, P.; Gresham, F. Assessment of depression in childhood and adolescence: Anevaluation of the Center for Epidemiological Studies Depression Scale for Children (CES-DC). *American Journal of Psychiatry*. 1986, 143: 1024-1027.
- Halgunseth, L. C.; Perkins, D. F.; Lippold, M. A.; Nix, R. L. Delinquent-oriented attitudes mediate the relation between parental inconsistent discipline and early adolescent behavior. *Journal of Family Psychology*. 2013, 27: 293–302.
- Kakihara, F.; Tilton-Weaver, L.; Kerr, M.; Stattin, H. The relationship of parental control to youth adjustment: do youths' feelings about their parents play a role? *Journal of Youth and Adolescence*. 2010, 12: 1442-1456.
- Karaman, N. G. Predicting the problem behavior in adolescents. *Eurasian Journal of Educational Research*. 2013, 52: 137-154.
- Kerr, M.; Stattin, H. What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further evidence for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*. 2000, 36: 366-380.
- Kerr, M.; Stattin, H. Parenting of adolescents: Action or reaction? In A. C. Crouter & A. Booth (Eds.), *Children's influence on family dynamics: The neglected side of family relationships* (p. 121-152). Mahwah: New Jersey: Lawrence Erlbaum, 2003.
- Moitra, T.; Mukherjee, I. Does parenting behavior impacts delinquency? A comparative study of delinquents and non-delinquents. *International Journal of Criminal Justice Sciences*. 2012, 5: 274-285.
- Onder, F.; Yilmaz, Y. The role of life satisfaction and parenting styles in predicting delinquent behaviors among high school students. *Educational Sciences: Theory and Practice*. 2012, 12: 1744-1748.
- Persson, S.; Stattin, H.; Kerr, M. Adolescents' conceptions of family democracy: does their own behavior play a role? *European Journal of Developmental Psychology*. 2004, 1: 317-330.
- Rosenberg, M. *Society and the Adolescent Self-Image*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1965.
- Taylor, R. D.; Lopez, E. I.; Budescu, M.; McGill, R. K. Parenting practices and adolescent internalizing and externalizing problems: moderating effects of socially demanding kin relations. *Journal of Child and Family Studies*. 2011, 21 (3): 474-485.
- Trost, K.; Biesecker, G.; Stattin, H.; Kerr, M. Wanting low parental involvement in adolescence: A move toward healthy independence or a sign of problems? *European Journal of Developmental Psychology*. 2007, 4 (3): 314-331.
- Verhoeven, M.; Bogels, S. M.; Bruggen, C. C. Unique roles of mothering and fathering in child anxiety; moderation by child age and gender. *Journal of Child and Family Studies*. 2010, 21: 331-343.
- West, M.; Rose, S.; Spreng, Sh.; Sheldon-Keller, A.; Adam, K. Adolescent attachment questionnaire: A brief assessment of attachment in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*. 1998, 27 (5): 661-672.
- Žukauskienė, R.; Raižienė, S.; Malinauskienė, O.; Pilkauskaitė-Valickienė R. Perceived parental rearing practices, supportive school environment, and self-reported emotional and behavioral problems among Lithuanian secondary school students. *International Journal of Psychological Studies*. 2014, 6 (1): 68-78.

LINKS BETWEEN DEPRESSION SYMPTOMS, DELINQUENT BEHAVIOR, SELF-ESTEEM AND FAMILY ENVIRONMENT VARIABLES AMONG ADOLESCENTS

Oksana Malinauskienė

Mykolas Romeris University, Lithuania;
Vytautas Magnus University, Lithuania

Loreta Bukšnytė-Marmienė

Vytautas Magnus University, Lithuania

Summary

The article analyses associations between depression symptoms, delinquent behavior, self-esteem and family environment of adolescents. Thus, the purpose of this study is to identify associations between depression symptoms, delinquent behavior, self-esteem and family environment of adolescents. The used data is from longitudinal "Political Socialization from Adolescence to Young Adulthood: Mechanisms of Emergence of Citizens' Identity in Lithuania" study. The sample consisted of 1978 subjects (1160 girls (58.6 percent) and 818 boys (41.4 percent)), aged 15-18 ($M = 16.63$, $SD = 1.05$). Three individual context scales were used in the study: Children's Depression Scale (Faulstich et al., 1986), Delinquency scale (Magnusson et al., 1975; updated by Kerr and Statt, 2003), Rosenberg Self-esteem scale (Rosenberg, 1965), and the five scales of family context: Guilt induction scale (Persson et al., 2004), Emotional warmth scale (Trost et al., 2007), Attachment in Adolescence scale (West et al., 1998), Freedom-granting scale (Stattin and Kerr, 2000), Constructive problem solving scale (Stattin and Kerr, 2000). The results showed that self-esteem was negatively related to depression symptoms and was not related to delinquent behavior. It was found that parents' emotional warmth, constructive problem solving and attachment to parents were negatively related, and guilt imputation of both parents was positively related to depression symptoms and delinquent behavior. Furthermore, freedom granting of father was negatively related and freedom granting of mother was positively related to delinquent behavior of adolescents. Regression analysis showed that self-esteem allowed better prediction of depression symptoms than delinquent behavior of adolescents, and family environment variables improved predictive abilities of depression symptoms and delinquent behavior.

Keywords: *emotional and behavioral problems, self-esteem, family context, adolescence.*

Oksana Malinauskienė, Vytauto Didžiojo universiteto Teorinės psichologijos katedros doktorantė, Mykolas Romeris universiteto Socialinių technologijų fakulteto Psichologijos instituto lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: paauglių emociniai ir elgesio sunkumai, savivertė, tėvų auklėjimo stiliai.

Oksana Malinauskienė, Vytautas Magnus University, Department of Theoretic Psychology, PhD student; Mykolas Romeris University, Faculty of Social Technologies, Institute of Psychology, lecturer. Research areas: adolescents, emotional and behavioral problems, self-esteem, parenting.

Loreta Bukšnytė-Marmienė, socialinių mokslų (psichologija) daktarė, Vytauto Didžiojo universiteto Teorinės psichologijos katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: asmenybės psichosocialinės adaptacijos problemos, organizacijų konsultavimas.

Loreta Bukšnytė-Marmienė, Doctor of Social Sciences (Psychology), Vytautas Magnus University, Department of Theoretic Psychology, Associate Professor. Research areas: psychosocial adaptation problems of personality, organizational consulting.